

Joanna Puchalska

"ICOMOS - Information", nr 1, 2, 3, 4 (1986) : [recenzja]

Ochrona Zabytków 44/3 (174), 240-243

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD ZAGRANICZNYCH CZASOPISM KONSERWATORSKICH

„ICOMOS – Information”. Kwartalnik Międzynarodowej Rady Zabytków – ICOMOS. Edizione Scientifiche Italiane 1986

Nr 1, ss. 60, ilustracje

Roberto di Stefano tekst w j. ang. i franc. podsumowujący pierwszy rok działalności pisma będącego forum wymiany myśli, idei i doświadczeń, którego zasięg pozwala coraz szerzej propagować problemy współczesnej ochrony i konserwacji zabytków.

Börje Blomé, *The Restoration of the Häverö Church (Restauracja kościoła w Häverö)*; ss. 2–10, il. 14, streszcz. w j. franc., hiszp. i wł. W latach pięćdziesiątych restauracje kościołów szwedzkich często graniczyły z wandalizmem, gdyż zniszczeniu ulegały XIX- i wczesno-XX-wieczne zabytki uznane za mniej wartościowe. Restauracja kościoła w Häverö jest przykładem nowego podejścia do spraw konserwatorskich. Jest to realizacja teorii Cesare Brandi wywodzącej się pośrednio z II Międzynarodowej Konferencji w Wenecji, która odbyła się w 1964 r. Obecny kościół w Häverö zbudowany z ciosów granitowych około 1300 r. znajduje się na północ od Sztokholmu. Kolejne restauracje miały miejsce ok. 1700 r. i w latach 1751, 1801 i 1905. W 1971 r. kiedy rozpoczęto prace kościół miał zniszczone wnętrze, natomiast sama architektura była w dobrym stanie, nie licząc paru pęknięć w partiach okien. Przy konserwacji starano się zająć nie tylko oryginalnymi średniowiecznymi zabytkami, lecz także późniejszymi uzupełnieniami i zmianami wprowadzonymi przy okazji kolejnych remontów świątyni. Uwzględniona została w ten sposób historia obiektu, odczytana w kolejnych przemianach i restauracjach. Artykuł szczegółowo omawia badania i konserwacje fresków, drewnianych, polichromowanych rzeźb i ołtarzy oraz wyniki badań archeologicznych. Autor, odpowiedzialny za ostatnie prace konserwatorskie przeprowadzone w latach 1971–1972 podkreśla, że starano się uniknąć rekonstrukcji, pastiszu oraz nadmiernej ingerencji. W przeciwieństwie do poprzednich praktyk sporządzono dokładną dokumentację konserwatorską.

Muriel Taylor-Soubeyran, Claire Vignes-Dumas, *L'architecture vernaculaire en Oman: l'oasis d'Al Hamra (Architektura rodzima w Omanie: oaza w Al Hamra)*; ss. 11–18, il. 19, streszcz. w j. ang., hiszp. i wł. Oaza Al Hamra usytuowana u stóp najwyższego wzniesienia gór Jebel Akhdar, oddzielających północne wybrzeże Omanu od obszarów położonych w głębi kraju, stanowi region, w którym przetrwało zarówno tradycyjne budownictwo, jak i dawne zwyczaje mieszkańców. Oaza, będąca dzięki nawodnieniu od dawna ośrodkiem produkcji rolnej składa się z dwóch odrębnych dzielnic, Al Hara (ciepła) na północy i Al Sahma (czarna) na południu. Niniejsza rozprawa dotyczy wyłącznie Al Hara.

Falaj, główny kanał Al Hamra, obok którego znajduje się główna ulica, meczety i suk, stanowi ośrodek życia społecznego i politycznego. Historyczne centrum Al Hamra, Al Hara'ousta, gęsto zasiedlony obszar położony na północ od głównej ulicy podzielony jest na działki zawierające trzy do pięciu domów zamieszkałych przez właścicieli pól. Te podobne do fortec domy o konstrukcji ziemnej, składają się zazwyczaj ze ślepego parteru oraz dwóch wyższych kondygnacji. Wokół historycznego centrum znajdują się mniej rygorystycznie rozplanowane osiedla zamieszkałe przez robotników rolnych. Te proste ziemne i kamienne konstrukcje reprezentują typ domu rozpowszechniony na środkowym wschodzie.

Pośredni typ domu – ziemna konstrukcja o jednej kondygnacji – rozwinął się na terenach położonych na wschód od historycznego centrum. Wynikiem otwarcia się kraju na cywilizację zachodu jest coraz częstsza obecność w oazie samochodu, ważnego elementu modernizacji życia. Ponadto wprowadzenie cementu powoduje zarzucenie tradycyjnego budownictwa. Pomimo wysiłków władz zmierzających do podtrzymania dziedzictwa

wa kulturowego Omanu, pewne typy domów muszą być otoczone opieką konserwatorską. Konieczne jest również zapewnienie opieki historycznemu centrum Al Hamra zanim jego wygląd zostanie zmieniony przez nowoczesność.

Luigi Fusco Girard, *The „Complex Social Value” of the Architectural Heritage*, (*„Kompleksowa społeczna wartość” dziedzictwa architektonicznego*); ss. 19–22, streszcz. w j. franc., hiszp. i wł. Wiele czynników sprawia, że problem konserwacji zasobów zabytkowych staje się szczególnie pilny. Do głównych przyczyn należą: osłabienie struktury ekonomicznej, terytorialnej i miejskiej, degradacja fizyczna i funkcjonalna otoczenia, multiplikacja „nowych potrzeb”, które nie mogą być zaspokojone nawet w najbardziej rozwiniętych społeczeństwach. Aby sprostać tej sytuacji należy wypracować strategię planowania przestrzennego, uwzględniającą aspekt ekonomiczny, społeczny i kulturalny oraz ich korelację. Jednocześnie należy w jak najniższym stopniu redukować zasoby naturalne i kulturowe. Idea „kompleksowej społecznej wartości”, propagowana przez autora, pozwala na lepsze rozpoznanie wszystkich tych czynników i ich związków z zasobami kulturowymi. Dzięki temu można je lepiej chronić i przywracać ich dawne wartości oraz dokonywać lepszych wyborów metod tej ochrony. Taka koncepcja wartości musi więc jednocześnie zawierać kryteria, które pomogą oszacować i wybrać najlepsze metody ochrony zasobów naturalnych.

Daniel Thérond, *La convention pour la sauvegarde du patrimoine architectural de l'Europe (Konwencja ochrony dziedzictwa architektonicznego Europy)*; ss. 23–36, il. 3, streszcz. w j. ang., hiszp. i wł. Konwencja Ochrony Dziedzictwa Architektonicznego została przedstawiona do podpisu na konferencji ministerialnej w Grenadzie, 3 października 1985 r., co nadało świeży impet współpracy pomiędzy 21 państwami członkowskimi Rady Europy w zakresie ochrony dziedzictwa architektonicznego. Posiadając status instrumentu prawnego, nowa konwencja podejmuje dwa zadania:

- popiera ustawowe zarządzenia w zakresie ochrony zabytków na terytorium państw-sygnatariuszy,
- wspomaga współpracę rządów w zakresie koordynacji polityki ochrony zabytków w całej Europie przez wymianę pracowników i doświadczeń.

Przez wzgląd na reprezentowaną doktrynę Konwencja przyjmuje główne założenia Karty Weneckiej. W wielu aspektach jest bezpośrednio na niej oparta. Jednak w przeciwieństwie do Karty nie porusza spraw technicznych konserwacji, a założenia przestrzenne miast i wsi omawia tylko pod kątem zarządzania administracyjnego, odpowiedzialności podejmowania decyzji, zasad finansowania i udziału publicznego. Konwencja Europejska pozostaje przede wszystkim tekstem politycznym i unocznia wagę współpracy między Radą Europy a ICOMOS-em. Następnie przytoczony jest tekst Konwencji.

Ann Webster-Smith, *1987 Symposium on „Old Cultures in New Worlds” Washington Issues a Call for Papers (Symposium na temat „Stare kultury w nowych światach” w 1987 r. w Waszyngtonie)*; ss. 37–38, il. 1, tekst w j. ang. i franc. Informacje o trybie nadsyłania referatów na symposium, które ma się odbyć w czasie Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Waszyngtonie w dniach 7–15 października 1987, program zjazdu, objazdów naukowych oraz informacja o możliwości wygłoszenia referatów i wykładów na uczelniach amerykańskich po zakończeniu spotkania.

Nouvelles (Aktualności); ss. 39–48. Tekst w j. franc. i ang. Rubryka przedstawiająca krótkie informacje na temat spraw członkowskich, konferencji, wystaw, kursów, seminariów, działalności Komitetów Narodowych ICOMOS itp.

Index Analytique de l'Icomos – Selection de la littérature technique sur la conservation des monuments historiques (Analityczny indeks ICOMOS-u – Wybór literatury technicznej na temat konserwacji zabytków); ss. 49–56, teksty w j. franc. i ang. Indeks obejmuje publikacje przesłane do Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS w Paryżu.

Ouvrages Reçus – Selection d'ouvrages reçus au Centre de Documentation UNESCO-ICOMOS (Książki otrzymane – Wybór książek otrzymanych przez Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS); ss. 57–58. Krótkie recenzje w j. franc. i ang.

Calendrier (Kalendarz); ss. 59–60, tekst w j. franc. i ang. Informacje na temat wystaw, spotkań, sympozjów i kursów konserwatorskich, organizowanych w okresie od stycznia do sierpnia 1986.

Nr 2, ss. 60, ilustracje

Michel Parent, *Bilan (Bilans)*; ss. 1–2, tekst w j. franc. i ang. Krótkie podsumowanie zadań, celów i zasięgu ICOMOS-Information po wydaniu sześciu numerów.

Fleming Aalund, *Preserving Ethiopia's Cultural Heritage (Chroniąc dziedzictwo kulturowe Etiopii)*; ss. 3–13, il. 14, streszcz. w j. franc., hiszp. i wł. Etiopia, kraina owiana legendą, już w starożytności stała się kolebką wspaniałej cywilizacji, o czym świadczą zachowane, a niestety mało znane zabytki architektury. Do najcenniejszych obiektów należą: Aksum, miasto założone jeszcze przed przyjęciem chrześcijaństwa, znane ze swych niezwykłych stel nagrobnych, z których największa ma 33 m wysokości; Lalibela, miasto posiadające zespół składający się z trzynastu wykutych w skale, połączonych ze sobą labiryntem korytarzy kościolnych, których architektura dobitnie świadczy o potęgę kościoła etiopskiego w okresie średniowiecza; Fasil Ghebbi, miasto obronne, powstałe w XVII w., którego wspaniałe zamki i pałace należały do królów Etiopii przez około 250 lat; okolice jeziora Tana i jego wyspy, gdzie dzięki odizolowanemu położeniu ocalały od najazdów muzułmańskich kościoły posiadające wspaniałe malowidła ścienne oraz najstarsze rękopisy na pergaminie. Susza nawiedzająca tę część Afryki już od wielu lat, oraz wojna w Erytrei, spowodowały głód i ciężką sytuację ekonomiczną, uniemożliwiającą rządowi w Etiopii ratowanie wspaniałego dziedzictwa kulturowego kraju. Trudno wymagać od ludzi, którzy umierają z głodu, żeby zajmowali się restauracją zabytków. Dzięki UNESCO powstał plan ochrony dziedzictwa narodowego Etiopii, uwzględniający przede wszystkim zabytki i miasta lokowane wzdłuż tzw. historycznego szlaku, wspomniane wyżej Aksum, Lalibela i Gondar, znajdujące się na liście Światowego Dziedzictwa. Autor uważa za słuszne popieranie tradycyjnych technik budowlanych oraz materiałów (zwłaszcza wapienia). Powinny powstawać regionalne muzea, powinno się wypracować środki administracyjno-prawne zapewniające podstawę dla ochrony dziedzictwa w ramach polityki społecznej i ekonomicznej kraju, powinno się utworzyć obszary ochrony dla miasta Harar oraz dla całego zespołu stanowisk archeologicznych w Aksum. Ogólnonarodowy Program Inwentaryzacji został zainicjowany w 1974 r., lecz nieprędko jeszcze powstanie baza dokumentacyjna, konieczna dla kształtowania polityki konserwatorskiej. Będzie to wymagało współpracy wielu ministerstw, zwłaszcza Ministerstwa Kultury oraz wielu prywatnych i publicznych instytucji, uczelni, a także kościoła prawosławnego i wspólnot muzułmańskich.

André Stevens, *Habitations des Communautés Hakka en Chine (Mieszkania społeczności Hakka w Chinach)*; ss. 14–21, il. 13, streszcz. w j. ang., hiszp. i wł. W listopadzie 1985 r. Stowarzyszenie Architektów w Chinach sponsorowało międzynarodowe sympozjum na temat architektury, które odbyło się w Pekinie i które zgromadziło 160 uczestników głównie pochodzących z Dalekiego Wschodu. Pod koniec sympozjum mała grupa architektów otrzymała zezwolenie na zwiedzenie okręgu Yongding, regionu oficjalnie niedostępnego dla zagranicznych turystów, znajdującego się około 600 kilometrów na północny wschód od Kantonu. Celem wyjazdu były zadziwiające gliniane budowle Hakka, grupy etnicznej, przybyłej z Chin północnych w ciągu XII i XIII w. Charakterystyczna klanowa struktura społeczności Hakka znajduje odbicie w monumentalnych szesnastu i prostopadłościennych konstrukcjach znajdujących się w Yongding. Inny rodzaj architektury to liczące czterysta lat budowle o formie pierścieni, wysokie na 18 m, o średnicy 70 m, mogące pomieścić 400 mieszkańców. Charakterystyczne dla architektury Hakka są również wille-gospodarstwa, z których największe zajmują obszar od 40 000 do 50 000 m². Do dzisiejszego dnia mieszkańcy używają gliny jako budulca i zachowują tradycyjny styl w architekturze. Ta ciągłość świadczy o żywotności tradycyjnej architektury, o której sami Chińczycy mówią, że jest „wielkim przedsięwzięciem z gliny i drewna”. biorąc pod uwagę fakt, iż 40 milionów Chińczyków mieszka w ziemiankach, a 100 milionów w domach zbudowanych z miejscowej gliny, trudno się dziwić, że władze chińskie po trzydziestu latach rygorystycznej polityki budowania z „trwałych” materiałów od-

krywają na nowo dawne metody budowlane doskonale dopasowane do środowiska i lokalnych zasobów materiałowych.

Angel Peropadre Muniesa, *La consolidation de six piliers dans la cathédrale du Salvador de Saragosse (Espagne) [Wzmocnienie sześciu filarów w katedrze Salwatora w Saragossie w Hiszpanii]*; ss. 22–31, il. 13, streszcz. w j. ang., hiszp. i wł. Stan sześciu filarów w nawie głównej katedry, dodanych tu w połowie XVI w. był tak krytyczny, że przed rokiem 1980 konieczne było zbadanie przyczyn zniszczenia, jak i podjęcia odpowiednich środków zabezpieczających. Badania wykryły wiele przyczyn takiego stanu rzeczy. Do najpoważniejszych należały pionowe pęknięcia trzonów i deformacja baz pod wpływem zbyt wielkiego ciężaru. Przeprowadzone testy ujawniły również defekty w konstrukcji fundamentów podtrzymujących filary. Katedra zbudowana jest z masywnej cegły połączonej zaprawą, a wewnątrz wykończona jest grubą warstwą tynku pomalowanego tak, że udaje murarkę kamienną. Skoro analizy wykazały, że filary nie będą w stanie dłużej dźwigać nadmiernego ciężaru, postanowiono je wymienić. Przeprowadzono następujące prace:

- żelbetowe konstrukcje w kształcie pierścieni zostały umieszczone w ziemi wokół oryginalnych fundamentów każdego z filarów,
- łuki i sklepienia wspierające się na filarach zostały podparte,
- podparto kapitele, aby odciążyć trzony,
- trzony zostały podzielone na części poniżej kapiteli i całkowicie usunięte razem z fundamentami, do głębokości 1 metra poniżej poziomu posadzki,
- położono nowe żelbetowe fundamenty, wykorzystując koliste konstrukcje z pierwszej części operacji,
- umieszczono nowe żelbetowe trzony i połączono je z kapitelami w tradycyjny sposób przy pomocy cegły i zaprawy,
- usunięto podpory,
- otynkowano i wykończono trzony.

Operacja ta, przeprowadzona pod nadzorem autora, stanowi pierwszą fazę obecnie realizowanego programu całkowitej restauracji katedry.

Colloque „Cultures anciennes dans les mondes nouveaux” appel aux communications (Symposium „Stare kultury w nowych światach”, próba o referaty); ss. 32–35, il. 2, tekst w j. franc. i ang. Dokładne informacje o sygnalizowanym w poprzednim numerze, mającym się odbyć w Waszyngtonie w dniach od 7 do 15 października 1987 r. zjeździe ICOMOS i sympozjum. Podano dokładny program spotkania, tematy i terminy nadsyłania referatów, program objazdów i szczegółowe informacje na temat możliwości wykładów.

Nouvelles (Aktualności); ss. 36–45, tekst w j. franc. i ang. Krótkie informacje na temat spraw członkowskich oraz sympozjów, kursów, seminariów, działalności Narodowych Komitetów ICOMOS itp.

Index analytique de l'Icomos — Selection de la littérature technique sur la conservation des monuments historiques (Analityczny indeks ICOMOS-u – Wybór literatury technicznej na temat konserwacji zabytków); ss. 46–53, teksty w j. franc. i ang. Publikacje nadesłane do Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS w Paryżu.

Ouvrages Reçus – Selection d'ouvrages reçus au Centre de Documentation UNESCO-ICOMOS (Książki otrzymane – Wybór książek otrzymanych przez Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS); ss. 54–55. Krótkie recenzje w j. franc. i ang.

Communiqués (Komunikaty), ss. 56–58, tekst w j. franc. i ang.

Calendrier (Kalendarz); ss. 59–60, tekst w j. franc. i ang. Informacje na temat sympozjów, konferencji, sesji, wystaw, kursów, spotkań, seminariów organizowanych w okresie od maja do października 1986.

Nr 3, ss. 60, ilustracje

Michel Parent, *Les Idées et les faits (Idea a rzeczywistość)*; ss. 1–2, tekst w j. franc. i ang. Przypomnienie o przypadającej w 1987 r. setnej rocznicy urodzin Le Corbusiera.

Alain Bouineau, *Renforcement des maçonneries par injection de coulis (Wzmacnianie murów starych budynków przez zastrzyki z cementu)*; ss. 3–7, il. 6, streszcz. w j. ang, hiszp. i wł. Tradycyjna metoda wzmacniania murów starych budowli przy pomocy zastrzyków z cementu lub zaprawy z wapna hydraulicznego stwarza kilka problemów: zawalenie w trakcie wymywania, oddzielenie zaprawy, a co za tym idzie zahamowanie prac już w początkowej fazie, itp. Autor bada działanie krzemianu sodowego oraz bentonitu przeprowadzając serię eksperymentów,

w których substancje te wstrzykiwane są w doświadczalną ścianę zbudowaną przy użyciu tradycyjnych metod. Zastryk samego bentonitu spowodował wzmocnienie muru średnio o 20%. Natomiast kombinacja dwóch zapraw – bentonitu i krzemianu sodowego – znacznie poprawiła odporność ściany (ok. 350%). Przekonano się, że aby wzmocnić mechaniczną odporność muru należy użyć obu typów zastryków: bentonitu, aby zablokować szczeliny głębokości ok. 50 mm i krzemianu sodowego, aby wzmocnić płynną zaprawę w czasie impregnacji. Autor jednak sprostował, że wzmocnienie zaprawy powoduje rozpuszczenie organicznych elementów, które zmieszane są z solami pochodzącymi z niecałkowicie neutralizowanego krzemianu wychodzą następnie na powierzchnię. Oryginalny wygląd ściany można przywrócić metodą piaskowania.

Elda de Castro, *Testing Water-Repellent Treatments for Stone (Testując wodoodporne zabezpieczenia kamienia)*; ss. 8–12, il. 2, streszcz. w j. franc., hiszp. i wł. Często stosuje się wodoodporne substancje do zabezpieczenia powierzchni kamienia, zwłaszcza przed wodą deszczową, w której znajdują się duże ilości zanieczyszczeń. Substancje te działają różnie: wypełniają pory kamieni, tworzą błonę ochronną lub zmniejszają energię napięcia cząsteczkowego na powierzchni. Wodoodporność kamienia zmienia się pod wpływem warunków atmosferycznych. Dobrze zmlóby określić w warunkach laboratoryjnych stopień, do jakiego odporność ta mogłaby się zmniejszyć, gdyż to pozwoliłoby ocenić względną trwałość różnych substancji wodoodpornych. Artykuł omawia badania zmian wodoodporności powierzchni kamienia wywołanych oddziaływaniem różnych środków oraz zaistniałych pod wpływem warunków atmosferycznych. Sprawdza się różne kąty, pod jakimi woda działa na kamień oraz absorpcję kropli wody przez jego powierzchnię. Testy, na które się zdecydowano, nie badają głębszych warstw kamienia, a dają informacje tylko o jego powierzchni.

Jean-Pierre Babelon, *L'Hôtel de Saint-Aignan: Historique (Hôtel de Saint-Aignan. Rys historyczny)*; ss. 13–21, il. 12, streszcz. w j. ang., hiszp. i wł. Wobec autorytetu ICOMOS w sprawach dziedzictwa architektonicznego słuszne jest, że na łamach ICOMOS-Information prezentuje się badania na temat Hôtel de Saint-Aignan, znanego paryskiego domu, w którym ponadto znajduje się Sekretariat organizacji. Artykuł dotyczący przede wszystkim budynku, będzie miał swój ciąg dalszy w postaci sprawozdania z restauracji, które ma być opublikowane później, po ukończeniu prac. W 1645 r. architekt i teoretyk architektury Pierre le Muet otrzymał zamówienie od hrabiego Avaux na wybudowanie wspaniałego domu lokowanego przy szerokim trakcie w modnej dzielnicy Marais. Najbardziej godnym uwagi elementem budowli, zwanej pierwotnie Hôtel d'Avaux, jest wspaniały dziedziniec główny (cour d'honneur), którego cztery niemal identyczne elewacje ozdobione wielkim porządkiem korynckim, stanowiącym nawiązanie do *cortile* włoskich pałaców, świadczą o coraz większym wpływie Włochów na architekturę francuską. Budynekowi nadano obecną nazwę, Hôtel de Saint-Aignan w 1688 r., kiedy kupił go Paul de Beauvillier, książę Saint-Aignan. W wyniku rewolucji francuskiej dom został skonfiskowany i służył jako ratusz dzielnicy aż do 1823 r. Potem Hôtel de Saint-Aignan uległ drastycznym przeróbkom, które miały go dostosować do potrzeb przemysłowych i handlowych przedsiębiorstw zajmujących budynek. W rezultacie w połowie XIX w. podwyższono skrzydło główne o trzy kondygnacje, a na pierwszym i drugim piętrze dodano *mezzanina*. Restaurację Hôtel de Saint-Aignan zainicjowały władze miejskie Paryża, po nabyciu kilku budynków w dzielnicy na początku lat sześćdziesiątych. Prace wstępne polegały na reperacji dachu i restauracji fasady. Oficyna budynku znajdująca się przy rue de Temple 75, znana ze swych pięknie sklepionych stajni została całkowicie odremontowana z przeznaczeniem na siedzibę ICOMOS-u, który przeniósł się tu w 1972 r. Plany na przyszłość przewidują ukończenie restauracji głównego budynku i stworzenie ośrodka kultury i sztuki żydowskiej.

John Warren, *The Restoration of Strawberry Hill at Twickenham, England (Restauracja Strawberry Hill w Twickenham w Anglii)*; ss. 22–31, il. 14, streszcz. w j. franc., hiszp. i wł. Strawberry Hill, uroczą posiadłość w Twickenham, w okolicach Londynu, zawdzięcza swą pozycję w historii architektury Europy zachodniej Horacemu Walpole, wybitnej postaci świata sztuki i literatury XVIII-wiecznej Anglii. Walpole mieszkał w Strawberry Hill w 1747 r. i przez całą 2 połowę XVIII pracowali tam liczni architekci i artyści, którzy mieli przemienić rezydencję w średnio-wieczny „mały zamek”, dzisiaj znany jako jeden z pierwszych przykładów neogotyku, stylu tak popularnego w XIX w. zwłaszcza w Anglii. Ponieważ pisarzowi bardziej zależało na stworzeniu scenografii do swoich dzieł literackich, zwłaszcza słynnego

„Zamczyska w Otranto”, niż na trwałości budowli, materiały i techniki budowlane nie były najlepiej dobrane i zastosowane. To tłumaczył zły stan budynku. Drewno użyte do stolarki jest poważnie uszkodzone z powodu grzyba (*merula lacrimans*) oraz braku zabezpieczenia przed wilgocią. Ponadto użycie miękkiego drewna do szachulcowej konstrukcji poważnie przyspieszyło proces zniszczenia. Elementy dekoracyjne są wykonane nie z kamienia a z gipsu, drewna lub po prostu są to *trompe l'oeil*. Bogata dekoracja sufitu została wykonana z *papier maché*. Prace restauratorskie prowadzone pod kierunkiem autora zmierzają do przywrócenia wyglądu budynku z czasów Horacego Walpole'a z uwzględnieniem późniejszych, XIX- i XX-wiecznych przebudów; prace przy tych ostatnich przeprowadzane na podstawie dawnych rysunków i źródeł literackich dotyczą przede wszystkim wzmocnienia konstrukcji budynku, wymiany dachu, wymiany partii stolarki zaatakowanej przez grzyb. Projekt restauracji przewiduje także odtworzenie oryginalnego tynku, odnowienie elementów dekoracyjnych (gzymsy i kominy) oraz poszczególnych sufitów.

Ann Webster Smith, *8-ème Assemblée Generale de l'Icomos. 7-17 octobre 1987 Washington D.C. (États-Unis). Cultures anciennes dans les mondes nouveaux. (VIII Zgromadzenie Generalne ICOMOS, 7-15 października 1987 Waszyngton-USA. Stare kultury w nowych światach)*; ss. 32–34, tekst w j. franc. i ang. Krótki tekst w sprawie mającego się odbyć w Waszyngtonie Zgromadzenia ICOMOS. Autorka przedstawia szczegółowy program spotkań i wyjazdów oraz podaje ostateczny termin nadsyłania streszczeń referatów.

Critique Ouvrage (Przegląd książek), ss. 35, tekst w j. franc. i ang. Recenzja książki Georges Jouven zatytułowanej *La forme initiale. Symbolisme de l'architecture traditionnelle*.

Ouvrages Reçus – Selection d'ouvrages reçus au Centre de Documentation UNESCO-ICOMOS (Książki otrzymane – Wybór książek otrzymanych przez Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS); ss. 36–37. Krótkie recenzje w j. franc. i ang.

Nouvelles (Aktualności); ss. 38–45. Tekst w j. franc. i ang. Krótkie informacje na temat spraw członkowskich oraz odbywających się spotkań, seminariów, konferencji, wystaw, kursów, działalności narodowych Komitetów ICOMOS oraz publikacji.

Acronymes/Acronyms/Akronimy, s.46. Tekst podający wykaz skrótów nazw instytucji i stowarzyszeń zajmujących się kulturą i sztuką oraz ich pełne nazwy w j. ang. i franc.

Index analytique de l'Icomos – Selection de la littérature technique sur la conservation des monuments historiques (Analityczny indeks ICOMOS-u – Wybór literatury technicznej na temat konserwacji zabytków); ss. 47–56, tekst w j. franc. i ang. Prezentacja wybranych publikacji na temat zagadnień technicznych konserwacji, przesłanych do Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS w Paryżu.

Communiqués (Komunikaty), ss. 57–58, tekst w j. franc. i ang.

Calendrier (Kalendarz); ss. 59–60, tekst w j. franc. i ang. Informacje na temat organizowanych od września 1986 do lipca 1987 kongresów, konferencji, seminariów, sympozjów, kursów i spotkań.

Nr 4, ss.61, ilustracje

Michel Parent, *Pourquoi une „Charte pour la sauvegarde des villes historiques” (Dlaczego „Karta Konserwacji Miast Historycznych”)*; s. 1, tekst w j. franc. i ang. Ten numer ICOMOS-Information przedstawia podjęte na międzynarodowym spotkaniu w Toledo w Hiszpanii prace, których celem było stworzenie Karty Konserwacji Miast Historycznych, jako uzupełnienie do Karty Weneckiej. Autor krótko omawia ideę Karty oraz jej znaczenie dla kultury.

Jean-Louis Michon, *Un patrimoine en danger: les architectures en terre du sud Marocain (Dziedzictwo zagrożone: architektura ziemna w południowym Maroku)*; ss. 2–14, il. 20, streszcz. w j. ang., hiszp. i wł. Powszechnie znana ze względu na swój obronny charakter pod terminem „kasba” (z arabskiego *gasba*, oznaczającego fortecę) unikalna ziemna konstrukcja występująca w południowym Maroku dzieli się w rzeczywistości na wiele różnych typów budowli. Należą do nich:

– kasba właściwa, zamek zbudowany przez miejscowego wodza w punkcie strategicznym. Wiele z marokańskich kasb jest opuszczonych od dziesiątków lat i wiele jest w tej chwili poważnie zniszczonych.

– tighremt, obronny dom dla jednej rodziny, postawiony wokół kwadratowego dziedzińca, kilkupiętrowy, z wieżą w każdym

narozniku. Wiele z nich jest wciąż zamieszkałych, niemniej potrzebują napraw i konserwacji – zwłaszcza wymaga tego wspaniała dekoracja charakterystyczna dla tych budynków.

– ksar, ufortyfikowana wioska. Może być to zarówno kilka tighremt, jak i miniaturowe miasto, otoczone murami i rozplanowane zgodnie z klasycznymi wzorami kultury Islamu, z wyraźnym podziałem na miejsca prywatne i publiczne.

– budowle użyteczności publicznej (targi, spichrze), wojskowe (wieże strażnicze) i związane z religią (meczety, medresy). Dzisiaj wielu kasbom z południowego Maroka zagraża ruina. Wbrew utartym poglądom, przyczyn należy szukać nie w kruchości materiału, ale raczej w powiązanych ze sobą procesach historycznych, społeczno-ekonomicznych i kulturalnych (migracja wsi, rozbitcie rodzin i efekty modernizacji). W latach siedemdziesiątych marokańskie Ministerstwo ds. Kultury ogłosiło zamiar rozpoczęcia, przy pomocy UNESCO i UNDP, programu ocalenia kasb. Przewidywał on ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych oraz długoterminowy plan konserwacji wykonywanej w ramach zagospodarowania przestrzennego regionów. Obecnie około 300 kasb zostało uwzględnionych w programie i jest nadzieja, że jego wykonanie odbędzie się bez dalszych opóźnień.

C. E. B. Brett, Belfast: *Conservation amidst Conflict (Belfast: konserwacja wpośród konfliktu)*; ss. 15–24, il. 11, streszcz. w j. franc., hiszp. i w. Belfast, stolica Irlandii Północnej, przekształcała się w nowoczesne przemysłowe i portowe miasto w XVIII w., a okres największej świetności przypada na XIX stulecie. Powstało wtedy wiele znakomitych budowli. Od lat sześćdziesiątych począwszy miasto bardzo ucierpiało z powodu rozruchów, zamachów, przestępstw, związanych z „niepokojami” w Irlandii Północnej. W tym samym czasie, podobnie jak w innych miastach Europy Zachodniej, zabytkowe budynki Belfastu były podporządkowane potrzebom rozwijającego się handlu, były przedmiotem transakcji, a historyczne części miasta były często opuszczone. Chociaż tylko niewielka część zniszczeń, jakich doznały najważniejsze zabytki Belfastu może być przypisana bezpośrednio „niepokojom”, istnieje jeszcze poważna liczba mniej ważnych budowli, które są bezpowrotnie stracone. Z każdym budynkiem całkowicie zniszczonym wiąże się uszkodzenie kilku stojących w sąsiedztwie. Ponadto, pejzaż miejski Belfastu został poważnie oszpecony przez różne zabezpieczenia antyterrorystyczne i antyzamachowe, mury, barykady czy kraty. Podjęte w ciągu ostatnich trzech lat próby zaradzenia tej sytuacji odniosły pewien sukces. Przede wszystkim wkrótce zostanie ukończony spis ważniejszych budynków powstałych do roku 1914. Budynki zostaną odrestaurowane dzięki inicjatywom osób prywatnych i instytucji (także tych, które uprzednio przyczyniły się do ich niewłaściwego użytkowania). Zostanie uporządkowana sprawa odszkodowań za zniszczone w wyniku „niepokojów” nieruchomości. Pojawia się tu nowy dylemat. W większości przypadków śmiesznie byłoby zrezygnować ze współczesnych wygód, jak instalacja elektryczna, centralne ogrzewanie, kanalizacja, łożenki, które można by wprowadzić przy okazji rewaloryzacji, na rzecz dokładnego odtworzenia pierwotnego stanu budynku. Trudno jest również wszystko dokładnie odtwarzać – autor uważa, że przy bardzo dużym zniszczeniu lepiej jest zastąpić stare nowym niż „reprodukować”. W Belfaście postępuje się pragmatycznie. Jeśli wnętrze nie miało większej wartości, a elewacje tak, to starannie odtwarza się zewnętrzny wygląd budynku, modernizując to, co jest w środku. Jeśli jest odwrotnie, jak w przypadku gmachu Opery, odtwarza się wiernie wnętrze. Pomimo ograniczonych środków finansowych, nastąpiło pewne polepszenie stanu ochrony zabytków w Belfaście. Można mieć nadzieję, że chociaż na razie nie widać końca konfliktu w Irlandii Północnej, dzięki temu, że po obu zwaśnionych stronach można znaleźć ludzi zaangażowanych w sprawy zabytków, uda się dziedzictwo Belfastu uratować dla przyszłych pokoleń.

Robert Potter, *Monitoring Structural Movement in Buildings (Kontrola odchyłań konstrukcji budynków)*; ss. 25–33, il. 15, streszcz. w j. franc., hiszp. i w. Stateczność konstrukcji zabytkowego budynku jest podstawową sprawą dla jego przetrwania i powinna być stale kontrolowana. Pewne objawy, jak pęknięcia czy osiadanie budowli, mogą (choć nie zawsze, jako że konstrukcja toleruje niewielkie odchylenia od normy) sygnalizować zbliżające się niebezpieczeństwo. Kopuła katedry Św. Pawła w Londynie, ukończona w 1710 r. stanowi interesujący przykład badań kontroli stateczności. Po zaobserwowaniu na początku naszego wieku, niepokojących objawów, takich jak zróżnicowane osiadanie murów wspierających kopułę, czy pojawienie się pęknięć, wprowadzono od 1923 r. całoroczny system kontroli przy pomocy wskaźników odchyłań. Autor, zajmujący się katedrą od 1977 r. analizował boczne odchylenia południowego transeptu, ujawnione dzięki pęknięciom w murze zachodnim, używając do tego celu systemu elektronicznego L.V.D.T. (Linear

Variable Differential Transformer) mogącego jednocześnie rejestrować drgania poziome i pionowe oraz temperaturę zewnętrzną i wewnętrzną. Dzięki temu systemowi można było stwierdzić, że panuje ścisły związek między ruchami murów a zmianami temperatury panującej na zewnątrz. Wykazano ponad wszelką wątpliwość rolę temperatury w pracy konstrukcji, w naprężaniu i rozszerzaniu. W wyniku tych doświadczeń zaczęto stosować aparaturę kontrolną ulepszoną o mikroprocesory, do pomiaru odchyłań murów dwóch zachodnich wież katedry Św. Pawła oraz użyto jej przy badaniu pęknięć w ścianie chóru katedry w Chichester.

Ann Webster-Smith, *8e Assemblée Generale de l'ICOMOS, 7–15 octobre 1987, Washington D.C. (États-Unis), „cultures Anciennes dans les Mondes Nouveaux” (VIII Zgromadzenie Generalne ICOMOS, październik 1987, Waszyngton-USA, Stare kultury w nowych światach)*; ss. 34–35, tekst w j. ang. i franc. Informacje na temat mającego się odbyć w październiku Generalnego Zgromadzenia ICOMOS-u. Omówienie sposobu sponsorowania spotkania, zawiadomienie o planowanych po zakończeniu obrad spotkaniach i objazdach.

Acronymes/Acronyms/Akronimy/, s. 36. Tekst podający wykaz skrótów nazw instytucji i stowarzyszeń zajmujących się kulturą i ochroną zabytków oraz ich pełne nazwy w j. ang. i franc.

Ouvrages Reçus – Selection d'ouvrages reçus au Centre de Documentation UNESCO-ICOMOS (Książki otrzymane – Wybór książek otrzymanych przez Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS); ss. 37–38. Krótkie recenzje w j. franc. i ang.

Nouvelles (Aktualności); ss. 39–48. Tekst w j. franc. i ang. Krótkie informacje na temat spraw członkowskich oraz odbywających się spotkań, seminariów, konferencji, wystaw, kursów, działalności narodowych Komitetów ICOMOS.

Index analytique de l'ICOMOS – Selection de la littérature technique sur la conservation des monuments historiques (Analityczny indeks ICOMOS-u – Wybór literatury technicznej na temat konserwacji zabytków); ss. 49–56, tekst w j. franc. i ang. Prezentacja wybranych publikacji na temat zagadnień technicznych konserwacji, przesłanych do Centrum Dokumentacji UNESCO-ICOMOS w Paryżu.

Communiqués (Komunikaty), ss. 57–58, tekst w j. franc. i ang.

Calendrier (Kalendarz); ss. 60–61, tekst w j. franc. i ang. Informacje na temat organizowanych od listopada 1986 do grudnia 1987 kongresów, konferencji, seminariów, sympozjów, kursów i spotkań.

oprac. Joanna Puchalska

M ũ e m l é k v é d e l e m. Przegląd historii architektury i konserwacji zabytków. **Rocznik XXXIV.**

Zeszyt 1, stron 64, ilustracje (1990).

Streszczenie artykułów i spis ilustracji.

G é z a E n t z pisze o Europa Prize (Nagroda Europejska) z okazji przyznania tej nagrody miastu Győr w 1989 r. Győr jest dawnym miastem biskupim. Już w czasach rzymskich znane pod nazwą Arrabona, położone jest w widłach dwóch rzek, Dunaju i Raby. Na szczycie wzgórza wznosi się zamek i średniowieczna katedra. Poniżej powstało miasto o regularnej siatce ulic oraz XVI- i XVII-wiecznej zabudowie mieszkalnej. Centrum miasta jest objęte ochroną, a planową rekonstrukcję rozpoczęto w latach siedemdziesiątych. Ma być realizowana w oparciu o dane historyczne przy jednoczesnym uwzględnieniu aktualnych potrzeb. Większość prac projektowych i wykonawczych przeprowadziły władze miejskie, badania naukowe opracował Inspektorat Zabytków.

1. Złoty medal Europa Prize
2. Wręczenie nagrody

P á l L ö v e i pisze o programie badawczym ochrony zabytków, dzięki któremu lepiej poznano historię Győr. Pięciu historyków sztuki przebadali dokładnie prawie 30 obiektów i opracowało na podstawie archiwaliów datowanie 130 chronionych budynków. Podstawą były urzędowe spisy z 1567 i 1617 r. Dużą pomocą w tej pracy był unikatowy katalog stempli na ceglach, obejmujący blisko 500 obiektów. Udało się odsłonić i wyeksponować średniowieczne partie wieży oraz jadalnię zamku biskupiego, jak również małego kościółka z czasów rzymskich. Najbardziej efek-